

УДК 336.7

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-280-2-14

ЛАРІОНОВА К. Л., ДОНЧЕНКО Т. В.
Хмельницький національний університет

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто питання регулювання ліквідності банку та підтверджено, що ліквідність виступає однією з найважливіших якісних характеристик діяльності банку. Досліджено передумови впровадження нових пруденційних вимог до рівня ліквідності та визначено функціональне призначення нових нормативів ліквідності LCR та NSFR, прослідковано хронологію реформування нормативів ліквідності банків України. За результатами аналізу поточного стану ліквідності банківської системи визначено, що банки володіють значним запасом ліквідності. Значне перевищення коефіцієнта покриття ліквідності LCR в усіх валютах та в іноземній валюті над нормативним значенням у 2019–2020 роках свідчить про адаптацію банків до нового нормативу та надлишок ліквідності працюючих банків. Запропоновано напрями адаптації банківських установ до нових нормативів ліквідності.

Ключові слова: ліквідність банку, угода Базель III, ризик ліквідності, нормативи ліквідності, коефіцієнт покриття ліквідності (LCR), коефіцієнт чистого стабільного фінансування ліквідності (NSFR), високоякісні ліквідні активи.

LARIONOVA K., DONCHENKO T.
Khmelnitskyi National University

LIQUIDITY MANAGEMENT BANKS OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS: REGULATORY ASPECTS

Quite important is the fact that the most diverse are the systemic characteristics of industrial activity, which require the necessary, effective and efficient management. Problems with the management of the liquidated system of the European system are constantly updated, and the NBU has to constantly maintain its balance, sharing the deficit or increasing the distribution of free people. The low level of declining capacity increases the additional data on the interbank market and requires arbitrary use by the NBU, for which the own number is lower.

The article considers the issue of liquidity regulation of the bank, and confirms that liquidity is one of the most important qualitative characteristics of the bank. The preconditions for the introduction of new prudential requirements to the level of liquidity are studied and the functional purpose of the new liquidity ratios LCR and NSFR is determined, the chronology of reforming the liquidity ratios of Ukrainian banks is traced. Regulatory documents, main components and the procedure for calculating the liquidity coverage ratio (LCR) and the ratio of net stable liquidity financing (NSFR) are determined. According to the results of the analysis of the current state of liquidity of the banking system, it is determined that banks have a significant liquidity reserve. The significant excess of the liquidity coverage ratio of LCR in all currencies and in foreign currency over the normative value in 2019–2020 indicates the adaptation of banks to the new standard and the excess liquidity of operating banks. However, this has a negative impact on bank profitability. In addition, the current state of the banking sector is characterized by the problem of short-term funding, which significantly increases liquidity risks, especially in times of crisis and uncertainty. The authors propose directions for the adaptation of banking institutions to new liquidity standards, which provide for the development, improvement and search for new tools in the bank's liquidity management system.

Key words: liquidity of the bank, Basel III, liquidity risk, norms of liquidity, Liquidity Coverage Ratio (LCR), the Net Stable Funding Ratio (NSFR), high-quality liquid assets (HQLA).

Постановка проблеми. Ліквідність банку є однією з найважливіших системних характеристик банківської діяльності, яка потребує вивчення, аналізу та ефективного управління. Проблеми з управління ліквідністю банківської системи завжди є актуальними, оскільки перед НБУ завжди стоїть завдання її збалансування, подолання дефіциту або ефективного розподілення вільних коштів. Низький рівень ліквідності створює додаткове навантаження на міжбанківський ринок та вимагає додаткових заходів з боку НБУ, натомість ризик надлишкової ліквідності негативно впливає на рівень прибутковості банків.

Останніми роками особливої уваги набула тема забезпечення ліквідності банків. Загострення ситуації відбулось ще у 2014 році, коли кризові явища в банківській системі України показали проблеми із ліквідністю значної кількості банків. Нестабільність у банківському секторі в останні роки призвела до скорочення кількості банків до 75 установ, майже у двічі порівняно з 2014 роком. Усі ліквідовані банки було визнано в першу чергу не ліквідними. В цих умовах управління ліквідністю є найбільш важливим питанням для ефективного управління діяльністю не лише окремих банків, але й банківської системи загалом. Також це пояснює нагальність і своєчасність реформування системи банківського нагляду та запровадження нових пруденційних вимог до рівня ліквідності. Таким чином питання удосконалення управління ліквідністю банків наразі є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та прикладних аспектів регулювання ліквідності в банках присвячено праці багатьох вітчизняних науковців, серед яких О. Барановський, О. Дзюблюк, О. Вовчак, В. Рудан, О. Кіреєв, О. Ковальов, В. Кротюк, О. Лаврушин, М. Литвинюк, А. Мороз, В. Демиденко та ін. Незважаючи на суттєві наукові результати, отримані вченими, сучасні зміни концепції державного регулювання та нагляду за банківською системою зумовлюють

необхідність проведення подальших досліджень щодо пошуку пріоритетних підходів до зниження ризику ліквідності та фінансової стійкості банків України. Особливу увагу необхідно зосередити сьогодні на питаннях розробки нових стандартів організації системи управління ризиком ліквідності та реформування регуляторних заходів з боку НБУ для адаптації й гармонізації з нормами законодавства ЄС та рекомендаціями Базельського комітету.

Метою статті є аналіз поточного стану ліквідності банківської системи, визначення сучасних методів оцінювання ліквідності банків та дослідження передумов впровадження й функціонального призначення нових нормативів ліквідності.

Виклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення стійкості фінансової установи є не лише достатність капіталу, а й достатність ліквідності. Класичне визначення ліквідності банку описує цей показник як основу ефективного виконання окремим банком своїх функцій, що має вплив на всю банківську систему загалом і зумовлює фінансову стійкість, надійність та конкурентоспроможність як окремого банку, так і банківської системи загалом. У своїй безпосередній діяльності будь-який комерційний банк використовує показники ліквідності банку двояко. З одного боку, він є лише показником вираження фінансового стану банку, а з іншого боку, він є своєрідним важелем для утримання співвідношення величини забезпечення зобов'язань та максимально можливого прибутку. При цьому раціональне управління ліквідністю є гарантією ефективності та прибутковості банку як в сучасних умовах, так і в довгостроковій перспективі.

З теоретичної точки зору ліквідність банку – це здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання під час забезпечення можливості продовження своєї діяльності [1].

Основою, на якій базується ліквідність комерційного банку, є оперативне управління структурними елементами, а саме управління співвідношенням власного капіталу банку та залучених і розміщених коштів. Це пов'язане з тим, що ліквідність банку постійно змінюється, а зміни пов'язані з впливом попиту та пропозиції на грошові ресурси банку. При цьому банк вважається ліквідним за умови постійного та безперервного виконання своїх зобов'язань, тобто проведення активних операцій та забезпечення поповнення ліквідних коштів у будь-який момент часу. Поповнення коштів відбувається шляхом запозичення коштів на ринку за середніми ставками або шляхом реалізації своїх активів, але за умови безсумтєвої втрати вартості цих активів [2].

Аналіз ліквідності банку є процесом дослідження чинників, які впливають на рівень його ліквідності в динаміці, який відносять до складової механізму управління ліквідністю банку. Це відбувається для виявлення відхилень від планових або нормативних значень та безпосереднього визначення впливу отриманих відхилень на діяльність банку загалом. Отримані обґрунтовані результати створюють основу для оцінки ризиків діяльності банку, прийняття правильних управлінських рішень та є підґрунтям для планування ефективної політики банку щодо залучення та розміщення фінансових ресурсів.

Для банківських установ України питання ефективного управління ліквідністю є одним з найбільш актуальних в умовах сьогодення. Такі фактори, як недостатня кількість платоспроможних позичальників, недостатній рівень довіри населення до банківської системи, ставлять перед українськими банками надзвичайно складні завдання. Стан ліквідності комерційного банку здебільшого визначається такими якісними чинниками, як структура та стабільність ресурсної бази і структура та якість портфеля активів. Хоча ризик ліквідності може виникнути внаслідок проведення активних операцій, але більша частина проблем ліквідності виникає за межами банку і пов'язана з його клієнтами. Ризик ліквідності клієнтів трансформується в ризик ліквідності банку.

Серед факторів, що призвели до проблем із ліквідністю, можна вказати на зменшення довіри до банківської системи, зростання обсягу проблемних кредитів у портфелі банку, зменшення можливостей для залучення іноземних кредитів, відсутності достатньої кількості платоспроможних позичальників та відсутності напрямів інвестування коштів, альтернативних кредитуванню.

Істотний вплив на ліквідність банківської системи здійснює зовнішній та внутрішній борг, рівень інвестицій, динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості, законодавчо-нормативна база захисту кредиторів.

Варто зауважити, що одним із найбільш вагомих зовнішніх чинників, що впливають на ліквідність банку, є політика Національного банку України, що здійснюється через систему державного нагляду і регулювання діяльності банків. З метою регулювання ліквідності банків НБУ з урахуванням поточної ситуації на грошовому ринку застосовує операції:

- з рефінансування (постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт, кредити рефінансування);
- репо (прямого репо, зворотного репо);
- з власними борговими зобов'язаннями (депозитні сертифікати овернайт та строком до 90 днів);
- з державними облігаціями України.

Основними інструментами оцінки ризику ліквідності банку є моніторинг необтяжених активів, співставлення обсягів активів та зобов'язань у валютах, GAP-аналіз та аналіз концентрацій зобов'язань, аналіз інформації про ситуацію на ринку цінних паперів, аналіз ризику ліквідності банку в межах операційного дня та інші. Однак головним методом контролю за станом ліквідності банківської системи є встановлення економічних нормативів ліквідності, а також контролю за їх дотриманням всіх банків без винятку.

Після найпотужнішої фінансової кризи сучасності і до теперішнього моменту велика частка банківських установ стикається з втратами внаслідок неефективного управління ризиком ліквідності, не дивлячись на дотримання вимог адекватності капіталу. Наслідки кризи змусили поновити роботу з вивчення проблем ліквідності всієї світової фінансової системи. Головними висновками щодо стану ліквідності фінансових ринків полягають в розумінні, що у період кризи ліквідність має властивість майже негайно зникати і не поновлюватися тривалий період, а проблеми оцінювання й регулювання банківської ліквідності набувають особливої актуальності у зв'язку зі специфікою діяльності банків, яка полягає у значній частці коштів вкладників у структурі пасивів.

Зважаючи на череду повторюваних криз та нестабільний стан банківської системи, Національний банк України прийняв рішення впровадити низку заходів з попередження таких банкрутств, які пов'язані зі стресовими ситуаціями в економіці й політичною нестабільністю в країні. Відповідно до рекомендацій Базельського комітету, угоди про асоціацію з ЄС та планів НБУ відповідно до імплементації законодавства ЄС в Україні триває запровадження нового етапу управління ризиком банківської ліквідності. Цей етап базується на нормах Директиви 2013/36/ЄС (CRD IV), Регламенту ЄС № 575/2013 (CRR) та Регламенту ЄС № 2015/61 і передбачає підвищення стійкості вітчизняних банків до короткострокових і довгострокових шоків ліквідності.

На основі опрацювання з міжнародними експертами, залученими в рамках технічної допомоги Світового банку та з банківською спільнотою України Національний Банк запровадив два нових нормативи ліквідності – норматив LCR та норматив NSFR. Метою запровадження нових вимог до ліквідності банків є сприяти стійкості банку до короткострокових та довгострокових шоків ліквідності – характерного для кризових періодів явища, коли відбувається значний відтік коштів клієнтів; змусити банки постійно підтримувати буфер високоліквідних активів; здійснювати оцінку стану ліквідності банку на горизонті 30 днів. Більш наочно хронологію подій з переходу до нових нормативів ліквідності позначено на рис. 1.

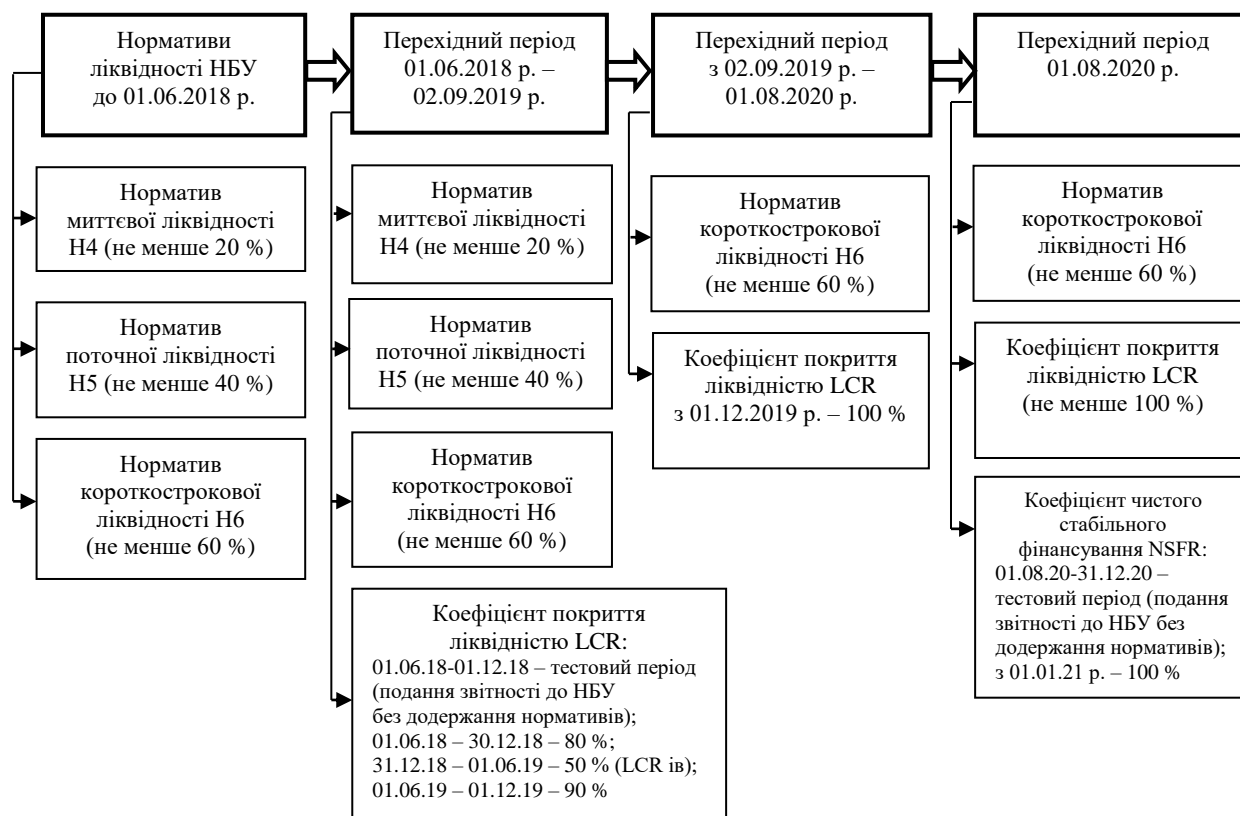

Рис. 1. Хронологія реформування нормативів ліквідності

Норматив LCR (Liquidity Coverage Ratio), або коефіцієнт покриття ліквідністю, вже запроваджений у 45 країнах світу. Це один із нормативів, розроблених Базельським комітетом у відповідь на кризу 2008 р. Він є частиною угоди Базель III.

Вже починаючи з 02.09.2019 р. Постановою Правління Національного банку України № 102 від 01.08.2019 р. були внесені зміни до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні №368, згідно з якою нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5) були виключені, а замість них Постановою правління НБУ № 13 «Про введення коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» і рішенням правління НБУ № 101-рш «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» від 15 лютого 2018 р., з 01 березня 2018 р. введено новий норматив ліквідності – LCR [3, 5].

З 1 грудня 2018 року Національний банк затвердив розрахунок нормативу LCR як обов'язковий і зобов'язав банки розраховувати його щоденно як 30-денну середньарифметичну ковзну величину [5]. Згідно з рішенням Правління НБУ, що врахувало підсумки проведення тестових розрахунків LCR, на початку мінімальне значення нормативу LCR в іноземній валюті було встановлено на рівні 80% з поетапним його доведенням до рівня 100 %. У 2020 р. НБУ уточнив вимоги до виконання нормативу LCR в іноземній валюті для банків, співвідношення зобов'язань яких в іноземній валюті до усіх зобов'язань становить менше 5 %. Такі банки продовжать розраховувати LCR в іноземній валюті для цілей нагляду, проте не матимуть зобов'язання забезпечувати дотримання його значення на рівні 100 %. Такий підхід зменшить регуляторне навантаження на банки, які не працюють з іноземною валютою.

Норматив LCR встановлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття очікуваного відтоку коштів з банку протягом 30 днів з урахуванням стрес-сценарію. Значний відтік трапляється у банківській системі у кризових умовах. Згідно з нормами ЄС значення коефіцієнта LCR для банків встановлено на рівні 100 %. Це означає, що банк повинен мати досить коштів для покриття чистого відтоку впродовж 30 днів. Ключовими причинами цього заходу Національний банк України визнав необхідність удосконалення системи управління ризиками ліквідності в банках та підвищення ефективності регуляторних вимог, запровадження загальноприйнятих у світі підходів оцінки ліквідності, зрозумілих міжнародним інвесторам, а також виконання зобов'язання впровадити європейське законодавство [6].

Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) розраховується за формулою:

$$LCR = \frac{ВЛА}{ЧВ} \geq 100\% \quad (1)$$

де ВЛА – високоякісні ліквідні активи; ЧВ – чистий відтік грошових коштів протягом 30 днів.

При цьому Національним банком було визначено категорії активів у національній та іноземній валюті, які можна включити до складу високоякісних ліквідних активів.

Загальні характеристики та вимоги до ВЛА:

- необтяжені протягом 30 днів: відсутні юридичні/контрактні/регуляторні/податкові чи інші перешкоди для передачі, продажу або іншого способу відчуження;
- у будь-який час можуть бути перетворені у грошові кошти без втрати вартості;
- мають низький рівень ризику, низьку волатильність, їх вартість легко визначити з належним рівнем достовірності;

- не є емітованими банком або пов'язаними з ним особами;
- щодо цінних паперів додатково є об'єктами активного ринку та/або приймаються НБУ як забезпечення за операціями з рефінансування [7].

Чистий відтік грошових коштів протягом 30 днів буде визначатись різницею сукупних очікуваних відтоків грошових коштів із сукупними очікуваними надходженнями грошових коштів (очікувані надходження $\leq 75\%$ очікуваних відтоків).

Коефіцієнт покриття ліквідності LCR моделює ліквідну позицію банку за умов реалістичного стресу на відміну від нормативу Н5, при розрахунку якого не враховується те, що не будуть повернуті всі депозити та не будуть погашені всі кредити. Це дозволить оперувати очікуваними майбутніми грошовими потоками, де різні складові мають різну вагу в залежності від їхньої ліквідності.

Передбачені Базелем III стандарти ліквідності банків в більшій мірі, ніж нормативи ліквідності встановлені НБУ, спрямовані на забезпечення фінансової сталості як кожного окремого банку, так і банківської системи країни в цілому, так як ліквідність банків оцінюється не «як запас», а «як потік», що дає можливість передбачати і прогнозувати ризики ліквідності з урахуванням майбутніх надходжень і потреб в ліквідних коштах і тим самим забезпечити фінансову стабільність банків за рахунок попередження і зниження ризику ліквідності.

Для підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи Правління НБУ ухвалило другий пруденційний норматив для українських банків – коефіцієнт чистого стабільного фінансування або NSFRR (англ. Net Stable Funding Ratio, NSFRR), що відображає достатність довгострокової ліквідності у банку.

Головна мета NSFRR – сприяти зниженню одного з системних ризиків для фінансової стабільності, пов'язаного з короткою строковістю фондування банків, збалансувати активи та пасиви банків за строками погашення, створити стимули для банків залучати депозити на довгострокові терміни та зменшити залежність від короткострокового фінансування.

NSFRR визначає мінімальний рівень ліквідності банку на горизонті один рік та розраховується як співвідношення між обсягом наявного стабільного фінансування (фондування), який розраховується на основі структури ресурсної бази банку залежно від її виду та терміновості із застосуванням так званих коефіцієнтів наявного стабільного фінансування, та обсягом необхідного стабільного фінансування, що визначається залежно від структури активів і позабалансових зобов'язань банку із застосуванням коефіцієнтів необхідного стабільного фінансування:

$$NSFRR = \frac{\text{обсяг наявного стабільного фінансування}}{\text{обсяг необхідного стабільного фінансування}} \geq 100\% \quad (2)$$

де обсяг наявного стабільного фінансування – це сума складових пасивів (регулятивний капітал та зобов'язання), зважених на установлені Національним банком відповідні коефіцієнти, які відображають рівень їх стабільності; обсяг необхідного стабільного фінансування – це сума складових активів та позабалансових зобов'язань, зважених на установлені Національним банком відповідні коефіцієнти, які характеризують їх ліквідність.

Банки повинні будуть дотримуватися нормативу NSFR в цілому за всіма валютами, а також забезпечувати постійний розрахунок та моніторинг NSFR окремо в національній валюті та групі іноземних валют. Початкове значення та перехідний період для впровадження NSFR в Україні визначатимуться за результатами тестових розрахунків, які здійснюватимуться щомісячно з серпня і до кінця 2020 р. Згідно з нормами ЄС та Базельськими рекомендаціями мінімальне значення NSFR для банків має становити не менше 100 %. Дотримання нормативу створює стимули для банків до збільшення строковості пасивів, підвищення стабільності фондування та зменшення схильності до короткострокового фондування, тобто довгострокові кредити не мають фінансуватися за рахунок короткострокових депозитів. Це зумовлюється необхідністю запобігання надмірній залежності від короткострокових та волатильних джерел запозичень для фондування неліквідних активів [8].

Від початку 2021 р. стане обов'язковим до виконання. Певний час чинний норматив короткострокової ліквідності (Н6) застосовуватиметься одночасно з NSFR, після чого його буде скасовано.

Новий норматив NSFR упроваджено постановою Правління НБУ від 24 грудня 2019 р. №158 «Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)» та рішенням Правління НБУ №1001-рш «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)» [4, 9]. Як і для нормативу LCR для NSFR Національним банком також передбачено перехідний період, що передбачає початковий низький рівень від 50 % з поступовим підвищенням до 100%.

Таким чином, показник чистого стабільного фінансування спрямований на обмеження надмірної залежності від великих джерел фінансування в періоди надлишку ліквідності на ринку і сприяє більш точному оцінюванню ризику ліквідності з всіх балансових і позабалансових статтях. Крім того, введення більш жорсткого визначення капіталу, підвищення рівня необхідних вимог до нього та впровадження нових буферів капіталу дозволять вітчизняним банкам легше витримувати періоди політичної нестабільності та економічних криз [10].

Аналіз дотримання банками нормативів ліквідності (табл. 1) свідчить, що банки України володіють значним запасом ліквідності, а саме спостерігається значне перевищення показників ліквідності над нормативними значеннями. Наслідки таких запасів ліквідності по банківській системі є двобічними: з одного боку вони свідчать про стійкість банківської системи до «стресів», а з іншого призводять про зниження прибутковості банків. Таку ситуацію не можна вважати цілком позитивною, оскільки вона свідчить про те, що банки, намагаючись працювати більш виважено, вклали свої кошти у високоліквідні активи, які фактично є менш дохідними, ніж активи з більшим строком вкладення.

Таблиця 1

Значення нормативів ліквідності по системі банків України (2016–2019 роки)

Показник	На 01.01.2017	На 01.01.2018	На 01.01.2019	На 01.01.2020
H4 (не менше 20 %)	60,79	55,55	68,66	-
H5 (не менше 40 %)	102,14	108,08	99,12	-
H6 (не менше 60 %)	92,09	98,37	93,52	94,35
коефіцієнта покриття ліквідності LCR _{вв} (не менше 100 %)			-	481,07
коефіцієнта покриття ліквідності LCR _{ів} (не менше 100 %)			-	552,05

Джерело: складено за даними НБУ [11]

Що стосується дотримання нормативу LCR, то перехідний період у 2019 році дозволив банкам адаптуватися до нового нормативу. Медіанне значення LCR перевищує норматив у тричі в усіх валютах та в іноземній валюті. Високоякісні ліквідні активи (ВЛА) в усіх валютах зростають. За останній рік в структурі власних активів банки суттєво наростили кошти на коррахунках в інших банках у іноземній валюті – на третину в доларовому еквіваленті. Вони є найбільшою складовою високоякісних ліквідних активів банків у іноземній валюті і забезпечили виконання банками нормативу за LCR. За даними НБУ коефіцієнт покриття ліквідності на початок 2020 року перевищує норматив майже удвічі. Лише у двох банків, Місто Банк (90,87%) та Комінвестбанк (93,44 %), на 01.11.2019 LCR (за всіма валютами) був у меншому ніж 100. Водночас LCR (в іноземній валюті) був меншим ніж 100 % теж у двох фінустанов: Кредобанку (95,72 %) та УБРР (99,31 %) [11].

Надмірна ліквідність породжує дилему «ліквідність – прибутковість», адже найбільш ліквідні активи не генерують доходів. Якщо фактична ліквідність значно перевищує необхідний рівень або встановлені нормативи, то діяльність банку негативно оцінюється акціонерами з погляду не повністю використаних можливостей для отримання прибутку. Імовірність настання ситуації невідповідності між попитом і пропозицією ліквідних коштів називають ризиком незбалансованої ліквідності. Очевидно, що ризик ліквідності майже завжди супроводжує банківську діяльність.

При розрахунку трьох нормативів ліквідності (Н4–Н6) передбачено співставлення активів і пасивів банку з вказаним терміном погашення. Це означає, що достатньо враховувати показники балансу на певну дату. Саме статичний характер показників вказує на їх важливий недолік, який означає, що такий підхід не враховує надходження та відтоки, які очікуються, тобто прогнознi значення. Відтак, при виникненні кризових ситуацій, буде недооцінена потреба у ліквідності банку.

Для забезпечення нових нормативних вимог банки особливу увагу повинні звернути на удосконалення депозитної діяльності, особливо невеликі банки. Головна проблема в структурі банківських депозитів, це їх короткостроковість. За статистикою Національного банку України в структурі зобов'язань за платоспроможними банками частка коштів суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ на вимогу на 01.01.2017 р. складала 71,7 %, а, відповідно, у коштах фізичних осіб – 26,9 %. А уже на 01.01. 2020 року ці дані зросли до 77,0 % в коштах суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ, і до 39,1 % у коштах фізичних осіб (табл. 2).

Проблема короткострокового фондування значно підвищує ризики ліквідності, а тим більше не сприяє вкладенням інвестицій в довгострокові проекти. По даним НБУ, 20 % депозитних вкладів мають термін до одного місяця, а ще 10 % – від одного до трьох місяців [6].

Таблиця 2

Структура коштів клієнтів в зобов'язаннях по системі платоспроможних банків України

Дата	Кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ			Кошти фізичних осіб		
	усього, млн грн	у т.ч. кошти на вимогу, млн грн	частка коштів на вимогу у загальній кількості, %	усього, млн грн	у т.ч. кошти на вимогу, млн грн	частка коштів на вимогу у загальній кількості, %
1.01.2017	412726	295837	71,7	437152	117601	26,9
1.01.2018	426862	303423	71,1	478100	152689	31,9
1.01.2019	430161	304578	70,8	508457	180842	35,6
1.01.2020	525041	404453	77,0	552592	215929	39,1

Джерело: складено за даними НБУ [11]

Зважаючи на таку статистику, довгострокові кредити, які видаються за рахунок короткострокових пасивів наражають банки на певні ризики, саме тому зростання частки короткострокових депозитів в загальній сумі зобов'язань стало однією з причин впровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR), а проблема збільшення короткострокових депозитів, яка позначається на фінансовому стані банку у разі раптових і значних відтоків коштів, може бути вирішена в повному обсязі [10].

Вже сьогодні можна оцінити зворотній зв'язок та позитивні ефекти від запровадження нових нормативів ліквідності для окремих банків та банківської системи загалом, зокрема:

- всі зобов'язання перед клієнтами виконуються банками в повному обсязі;
- банки витримують значний запас високоякісних ліквідних активів та виконують нормативи ліквідності із запасом;
- регулятором запроваджено інструмент довгострокового рефінансування;
- призупинено вимоги накопичення буферів капіталу;
- НБУ рекомендував банкам утриматись від виплати дивідендів, що дозволить зберегти запас капіталу для відновлення кредитування;
- збільшено частоту операцій та подовжено термін кредитів рефінансування.

Висновки. Зважаючи на проведені дослідження слід відмітити певний перелік викликів та проблемних питань, що постають перед банківською системою і регулятором в сьогоднішніх умовах, що і надалі ускладнюються пандемією COVID-19, а саме: погіршення умов залучення фінансування у зв'язку із введенням карантинних обмежень, погіршення настроїв клієнтів збільшує ризик відтоку коштів, пригнічення економіки звужує обсяги кредитування господарюючих суб'єктів та ін.

Для адаптації банківських установ до нових вимог регулятора щодо рівня ліквідності необхідно:

- дотримуватись нових нормативів ліквідності;
- оцінити вплив нових нормативів ліквідності на прибутковість і зрозуміти, як вони будуть враховані в ключових бізнес-процесах банку;
- розробити нову стратегію, яка дозволить вирівнювати частки високоліквідних активів у структурі активів банку;
- запроваджувати диференційовані ставки з короткострокових та довгострокових вкладень з метою оперативного впливу на зміни у структурі і доходів;
- вдосконалити депозитну політику банку в контексті стимулювання довгострокових вкладів фізичних осіб;
- оцінити стратегію ліквідності банку та адаптувати її відповідно до нових вимог;
- визначити систему індикаторів моніторингу рівня ліквідності в контексті їх відповідності новим вимогам;
- обрати інструментарій оцінки ризику ліквідності (стрес-тестування);
- здійснювати прогнозування грошових потоків.

Отже, ліквідність виступає однією з найважливіших якісних характеристик діяльності банку, що свідчить про надійність та стійкість його функціонування. За результатами аналізу сучасного стану та оцінки діючих нормативів ліквідності було встановлено, що управління ліквідністю банків потребує вдосконалення. Впровадження та дотримання загальноприйнятих у світовому фінансовому просторі нормативів ліквідності сприятиме наближенню вітчизняного банківського регулювання та нагляду до європейських стандартів, підвищенню конкурентоздатності та привабливості вітчизняних банків для іноземних інвесторів, удосконаленню системи управління ліквідністю банку та посиленню ефективності функціонування банківської системи України загалом.

Література

1. Фуксман О.В. Ліквідність у забезпеченні стабільності банку / О.В. Фуксман // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 4. – С. 57–68.
2. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків [Електронний ресурс] / Н.В. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 3. – С. 276–282. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_3_44
3. Постанова Правління НБУ «Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» від 15 лютого 2018 року № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64546644>
4. Постанова Правління НБУ "Про запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)" від 24 грудня 2019 року №158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158
5. Рішення правління НБУ № 101-рш «Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» від 15 лютого 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18>
6. Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?>
7. Вимоги до ліквідності банків (LCR) // Матеріали семінару НБУ "Практичні аспекти оцінки банківських ризиків" від 18 червня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/praktichni-aspekti-otsinki-bankivskih-rizikiv-seminar-dlya-vikladachiv-vnz-ukrayini-18-19-cher-vnya-2020-roku>
8. Еркес О. Є. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України / О.Є. Еркес, Т.М. Гордієнко // Економіка і суспільство (МДУ). – 2019 – № 20. – С.635–642.
9. Рішення Правління НБУ №1001-рш "Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)" від 24 грудня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_24122019_1001-rsh
10. Аксьонова Л.О. Управління ліквідністю банку в сучасних економічних умовах / Л.О. Аксьонова, Е. Мусаєв // Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ. – 2019. – № 1(9). – С. 65–71.
11. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

References

1. Fuksman O.V. Likvidnist u zabezpechenni stabilnosti banku / O.V. Fuksman // Visnyk KNTEU. – 2013. – № 4. – S. 57–68.
2. Tarasevych N.V. Okremi aspekty rehulivuvannya likvidnosti bankiv [Elektronnyi resurs] / N.V. Tarasevych // Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen. – 2014. – Vyp. 3. – S. 276–282. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_3_44
3. Postanova Pravlinnia NBU «Pro zaprovadzhennia koefitsiienta pokryttia likvidnistiu (LCR)» vid 15 liutoho 2018 roku № 13 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64546644>
4. Postanova Pravlinnia NBU "Pro zaprovadzhennia koefitsiienta chystoho stabilnoho finansuvannya (NSFR)" vid 24 hrudnia 2019 roku №158 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158
5. Rishennia pravlinnia NBU № 101-rsh «Pro skhvalennia Metodyky rozrakhunku koefitsiienta pokryttia likvidnistiu (LCR)» vid 15 liutoho 2018 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18>
6. Natsionalnyi bank Ukrainy. Ofitsiine internet-predstavnytstvo [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?>
7. Vymohy do likvidnosti bankiv (LCR) // Materialy seminaru NBU "Praktychni aspekty otsinky bankivskykh ryzykiv" vid 18 chervnia 2020 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/praktichni-aspekti-otsinki-bankivskih-rizikiv-seminar-dlya-vikladachiv-vnz-ukrayini-18-19-cher-vnya-2020-roku>
8. Erkes O. Ye. Novi normatyvy likvidnosti v systemi ryzyk-oriientovanoho nahliadu za diialnistiu bankiv Ukrainy / O.Ie. Erkes, T.M. Hordiienko // Ekonomika i suspilstvo (MDU). – 2019 – № 20. – S.635–642.
9. Rishennia Pravlinnia NBU №1001-rsh "Pro skhvalennia Metodyky rozrakhunku koefitsiienta chystoho stabilnoho finansuvannya (NSFR)" vid 24 hrudnia 2019 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_24122019_1001-rsh
10. Aksonova L.O. Upravlinnia likvidnistiu banku v suchasnykh ekonomichnykh umovakh / L.O. Aksonova, E. Musaiev // Ekonomichni visnyk DVNZ UDKhTU. – 2019. – № 1(9). – S. 65–71.
11. Pokaznyky bankivskoi systemy. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593

Надійшла / Paper received: 26.03.2020
Надрукована / Paper Printed : 07.05.2020